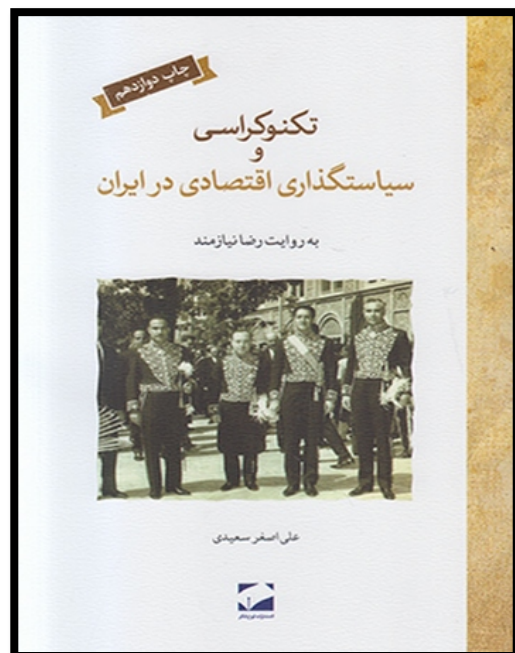

تکنوکراسی و سیاستگذاری اقتصادی در ایران

به روایت رضا نیازمند
و
به قلم دکتر علی اصغر سعیدی

حرف اصلی

کتاب «تکنوکراسی و سیاستگذاری اقتصادی در ایران» با مرور خاطرات و تجارب دکتر رضا نیازمند به بررسی دوره کوتاه مدت حاکمیت تکنوکرات ها در استفاده از بودجه دولتی، اختیارات اداری و تصمیمات قانونگذاری طی سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۶ شمسی و تاثیر شگرف آن بر پیشرفت اقتصادی و صنعتی ایران می پردازد.

فهرست کتاب

1	پیشینه خانوادگی
2	پیشینه تحصیلی و آموزشی
3	شروع کار و ادامه تحصیلات
4	کار در سازمان برنامه
5	مدیریت شرکت نساجی ایران و کارخانه های دولتی
6	دوران کاربرد تکنوکراسی بر توسعه اقتصاد
7	تاسیس و مدیریت سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران
8	داستان مس سرچشمه
9	تاسیس شرکت یوریران و همکاری با سازمان انرژی اتمی
10	فعالیت های تکنوکراتیک خارجی

۱. بیوگرافی دکتر نیازمند

□ رضا نیازمند در سال ۱۳۰۰ در همدان در خانواده ای تجارت پیشه به دنیا آمد.

□ پس از اتمام تحصیلات در مدرسه دارالفنون به دانشکده صنعتی ایران و آلمان «هنرهای عالی تهران» رفت و مدرک مهندسی معدن و ذوب فلزات را اخذ کرد.

□ در سال ۱۳۲۲ با گذراندن دوره سه ماهه کارآموزی در معادن انارک به عنوان مهندس تعمیرات مکانیکی به استخدام دولت درآمد.

۲. شروع کار و ادامه تحصیلات

□ کار در کارخانه ونک

این کارخانه برای ساخت ماسک ضد گاز ایجاد شده بود و پس از پایان جنگ با ایران به مرکز تعمیرات کارخانجات دیگر تبدیل شده بود.

□ تولید لوازم یدکی و تجهیزات مورد نیاز کارخانجات نساجی

- تولید فنر منعطف از آهن ورق با افزایش یک دهم میلیمتر کربن در دو طرف ورق آهن
- ساخت قطعات منفصله و قطعات فرسوده صنایع نساجی در ایران

□ عزیمت به آمریکا برای ادامه تحصیل در سال ۱۳۲۶

۳. کار در سازمان برنامه

□ همکاری با موسسه آمریکایی «مشاورین ماوراء بحار» برای تدوین برنامه های عمرانی ۷ ساله

○ تحقیق برای ساخت سد کرج
محاسبه ارتفاع سد کرج براساس آمار ورودی آب ناشی از بارندگی باران و برف و رودخانههای اطراف و خروجی آب برای مصرف تهران و کشاورزی اطراف

○ تغییر مصرف انرژی روستائیان
استفاده از نفت به عنوان سوخت بجای چوب درختان و سوزاندن مدفوع گاو از طریق اعطای چراغ نفتی و نفت ارزانتر

□ سفر تحصیلی دوم به آمریکا برای ادامه تحصیل در دانشگاه سیراکیوس
آموزش در «مدیریت» و فراگیری دروس «برنامه ریزی منطقه ای»، «برنامه ریزی تولید»، «حسابداری صنعتی و قیمت تمام شده و حسابرسی»

۳. کار در سازمان برنامه (ادامه)

□ بازگشت به ایران و همکاری با موسسه آمریکایی «جرج فرای» برای اصلاح مدیریت صنایع دولتی با استفاده از روشهای نوین

- آموزش مدیران تمام کارخانجات قند و نساجی و چند کارخانه شیمیایی دولتی
- تربیت ۵۰ کارشناس ایرانی در رشته های حسابداری صنعتی، بازاریابی، مهندسی تولید و مدیریت نیروی انسانی

□ ارزیابی کارخانه های چای سازی

– گروه مشاوران جرج فرای

– کارشناسان ایرانی تربیت شده

۴. مدیریت شرکت نساجی ایران و کارخانه های دولتی

شرکت نساجی ایران	■ بزرگترین شرکت صنعتی دولتی بود که تمام کارخانجات نساجی زیرمجموعه آن بودند. ■ خطوط تولیدی این کارخانجات با پول شخصی رضا شاه از آلمان منتقل شده و بعد از خلع ید او به دولت داده شده بود.
مشکلات شرکت	■ شرکتی با سابقه ۱۰ سال زیان دهی تا سال ۱۳۳۸ ■ مزاد نیروی کار (معادل ۷۵ درصد کارگران) توام با حضور کارشناسان آلمانی با حقوق بالا در قسمتهای تولیدی و اشتغال ۱۲۰ نفر در دفتر مرکزی ■ فرسودگی ماشین آلات
اختیارات دکتر نیازمند	■ اختیار تام برای اصلاح مدیریت شرکت جهت تبدیل زیان دهی به سوددهی مشروط به عدم اخراج حتی یک کارمند یا کارگر
اقدامات اصلاحی دکتر نیازمند	■ واگذاری مسئولیت تام به روسای کارخانه ها برای تولید خوب با کمترین هزینه و عدم نیاز به دریافت مجوز از مرکز ارائه گزارشات تولید روزانه هر قسمت از کارخانه به مرکز توسط روسا ■ واگذاری مسئولیت تمام بخشهای کارخانه حتی حسابداری به روسا و ارسال نامه های کارخانه ها به دفتر تنها با امضای روسا ■ انتخاب سه حسابرس برای رسیدگی به حساب های کارخانه ها با واگذاری اختیار عزل متخلفین مالی به حسابرسان معتمد ■ تعطیلی اداره رسیدگی اسناد دفتر مرکزی با ۴۵ نفر کارمند ■ متناسب سازی حقوق با بهره وری کارگران و کم اهمیت شدن مدرک تحصیلی و سنوات خدمت در تعیین دستمزد ■ جایگزینی بازاریابی جدید با روشهای دلالتی

۴. مدیریت شرکت نساجی ایران و کارخانه های دولتی (ادامه)

□ آتش سوزی در کارخانه نساجی شاهی

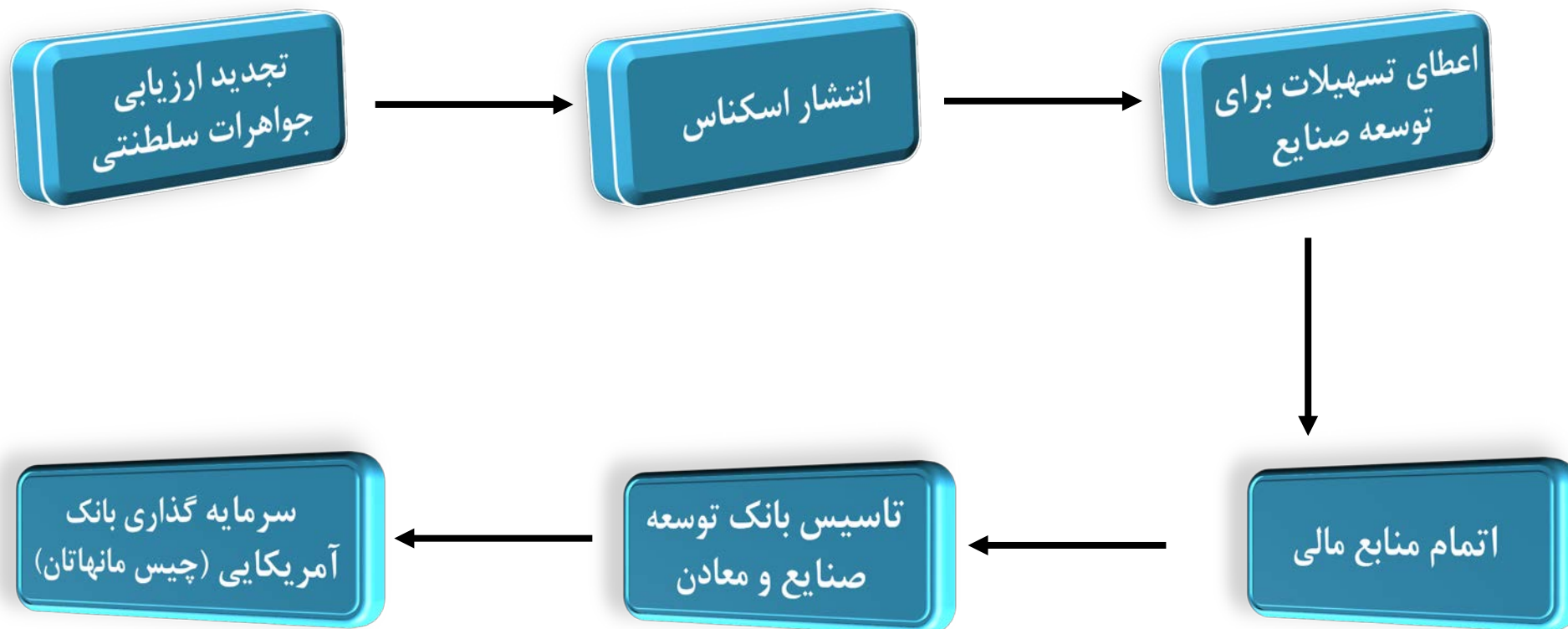
- واگذاری مسئولیت بازسازی سالن رنگرزی و تعمیر ماشین آلات آسیب دیده به تکنسین ها و فارغ التحصیلان هنرستان عالی تهران
- اعطای اختیار تام به تیم بازسازی و وعده پاداش جایگزینی با مدیران آلمانی
- اتمام فرآیند بازسازی ظرف ۱.۵ ماه
- اخراج آلمانی ها (پرداخت ۳ ماه حقوق و بلیط برگشت) با مجوز وزیر صنایع
- دریافت خسارت از بیمه به میزان ۱/۶۰۰/۰۰۰ تومان و جبران هزینه بازسازی (۱/۲۰۰/۰۰۰ تومان)
- تاسیس یک واحد مجهز آتش نشانی در هر کارخانه

□ اصلاح روش مزایده باطله های نساجی

- تعیین ساعت قبول پیشنهادات شرکت کنندگان در مزایده
- باز کردن پاکتهای مزایده و تعیین برنده در حضور شرکت کنندگان پس از اتمام مهلت مزایده
- پرداخت مبلغ توسط برنده و خروج باطله ها ظرف یک ساعت
- عدم پذیرش پیشنهادات جدید پس از باز کردن پاکت ها

۵. دوران کاربرد تکنوکرایی بر توسعه اقتصاد

الف- نماینده دولت در بانک توسعه صنعتی و معدنی

❖ تاسیس بانک توسعه صنایع و معادن در راستای جذب سرمایه های خارجی

❖ انحراف در اعطای تسهیلات بانکی: اولین وام به کارخانه سنگ خوردکنی و دومین وام به تولید پرسی کولا

گفتمان ما

انتخاب دکتر عالیخانی به وزارت

اقتصاد (۴۸-۱۳۴۱)

بازرگانی

اقتصاد

اداره کل
گمرکات

صنایع و
معادن

۵. دوران کاربرد تکنوکرایی بر توسعه اقتصاد

ب- آغاز تکنوکرایی، شروع صنعت گستری

- ❑ ادغام وزارت صنایع (توسعه صنایع داخلی)، وزارت بازرگانی (توسعه بازرگانی) و اداره کل گمرکات (توسعه واردات و درآمدزایی از آن) در جهت ایجاد هماهنگی و یکپارچه سازی سیاستها به سمت توسعه تولید داخل
- ❑ هدایت بازرگانان (دارندگان سرمایه) به سمت سرمایه گذاری برای تولید کالا بجای واردات به دلیل
 - ۱- دارا بودن سیستم پخش کالا؛ ۲- برخورداری از سیستم خدمات پس از فروش؛ ۳- داشتن ارتباط نزدیک با سازندگان خارجی همان کالا
- ❑ افزایش هزینه گمرکی به میزان ۱۰ تا ۱۵ درصد با هدف کاهش توان رقابتی محصولات خارجی دارای مشابه داخلی
- ❑ استفاده از ظرفیت سازمان مدیریت صنعتی برای رفع مشکلات داخلی بنگاهها و کاهش قیمت تمام شده تولیدات داخلی

افزایش رشد اقتصادی (سال اول ۳.۴ درصد، سال دوم ۶.۵ درصد، سال ۷.۸ درصد و ۱۶.۴ درصد در سال پنجم)

۵. دوران کاربرد تکنوکراسی بر توسعه اقتصاد

ب- آغاز تکنوکراسی، شروع صنعت گستری

کم آبی و آلودگی هوای تهران
بواسطه افزایش تعداد
کارخانجات از تهران تا کرج

☐ ممنوعیت تاسیس کارخانه تا شعاع ۱۲۰ کیلومتری تهران
☐ هدایت سرمایه گذاران و صنایع به شهر صنعتی اراک و
شهر صنعتی قزوین

- ☐ برنامه های بخش کشاورزی
 - ❖ چاه عمیق زدن و سدسازی متناسب با برنامه های تدوین شده
 - ❖ تولید گوشت در دشت سلماس و اطراف همدان و کرمانشاه و تبدیل این نواحی به مراکز تولید شیر، کره و لبنیات
 - ❖ کاشت توت فرنگی و مارچوبه در خوزستان و صادرات آن به اروپا در نتیجه تضاد آب و هوای خوزستان با اروپا

۵. دوران کاربرد تکنوکرایی بر توسعه اقتصاد

ب- آغاز تکنوکرایی، شروع صنعت گستری

۶. تاسیس و مدیریت سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران

□ الگوبرداری از موسسه «نوسازی صنعتی ایتالیا»

□ واگذاری مسئولیت تاسیس صنایع سنگین مانند فولاد و پتروشیمی به دولت و دولتی بودن مادام آنها

- ماشین سازی (تبریز) با همکاری چک اسلواکی؛
- تراکتورسازی (تبریز) با همکاری رومانی و ارتقای کیفیت تولیدات با همکاری کارخانه مسی فرگوسن انگلیس؛
- ماشین سازی برای ساخت وسایل سنگین و دیگ های بخار (اراک) با همکاری شوروی؛
- ذوب آلومینیوم (اراک) با همکاری شرکت رینولدز آمریکا و مشارکت آمریکا (۱۵٪) و پاکستان (۱۰٪) در سرمایه گذاری؛

□ نوسازی صنایع در سازمان گسترش

- کارخانه اطلس بافت؛
- کارخانه صنایع فلزی ایران؛
- کارخانه چرم خسروی؛
- کارخانه های قند چناران و قند آبکوه.

۷. داستان مس سرچشمه

□ کشف معدن مس سرچشمه

- همکاری برادران رضایی با شرکت سلکشن تراست (مشارکت ۷۰-۳۰) برای استخراج و صادرات سنگ مس؛
- کشف ذخیره چهار صد میلیون تن سنگ مس (چهار میلیون تن مس خالص).

□ امضای قرارداد با شرکت آمریکایی آناکاندا

- دولت ایران مالک معدن مس بوده و آناکاندا مشاور امور فنی است؛
- کارمندان آناکاندا با حقوق و مزایای قبلی به علاوه ۱۰ درصد مازاد، مستخدم دولت ایران و تابع قوانین و رسوم کشور هستند؛
- استخدام تمام کارمندان آناکاندا موقتی بوده و مدیرعامل مس سرچشمه میتواند با پرداخت ۳ ماه حقوق و یک بلیط درجه ۱ بازگشت آنها را اخراج کند؛
- حق الزحمه شرکت آناکاندا بابت ارائه دانش فنی محدود به ۶ سال بود؛
- حق لغو قرارداد در هر زمان با پرداخت جریمه عادلانه با ایران بود؛

□ خرید اداره فروش آناکاندا با سابقه ۲۰ ساله و دارای نماینده در رینگ فروش در بورس لندن

۷. داستان مس سرچشمه (ادامه)

□ انتقال ساکنان بومی مس سرچشمه

- خرید زمین ۶ یا ۷ خانوار با قیمتی بیش از مقدار واقعی؛
- ایجاد روستا در ۱۰ کیلومتری معدن (خانه سازی، ساخت حمام عمومی، درمانگاه و قهوه خانه)؛
- استخدام جوانان بالای ۱۶ سال در معدن و آموزش افراد کمتر از ۱۶ سال؛
- تعیین مستمری ماهی ۳۰۰ تومان برای مرد یا زن از کار افتاده و ۵۰۰ تومان برای هر زوج؛
- اعطای زمین به هر خانوار برای کشاورزی و مرغداری و الزام معدن به خرید مایحتاج از آنان.

□ خرید سیمان و تاسیس صندوق حمایت از بومیان معدن

- واردات سیمان از خاور دور و آفریقای جنوبی به قیمتی ارزان تر از تولید داخل برای مصرف ۴ سال؛
- فروش سیمان مازاد به ارتش برای ساختمان سازی در بندرعباس با قیمت ۱۰٪ بالا؛
- سپرده گذاری سود حاصله در بانک ملی برای مستمری پیرمردان و زنان.

□ اعزام به آمریکا برای درمان و استعفا از مس سرچشمه.

۸. تشکیل شرکت یوریران و همکاری با سازمان انرژی اتمی

□ راه اندازی شرکت یوریران با همکاری دکتر اعتماد برای تامین سوخت نیروگاه بوشهر علیرغم هزینه کرد ۳ میلیارد دلار برای نیروگاه بوشهر تا آن زمان یک کیلو اورانیوم هم تولید نشده بود.

- اضافه کردن پنجمین خط تولید به معدن راسینگ بزرگترین معدن اورانیوم جهان
- گشایش اعتبار اسنادی به مبلغ ۴۰ میلیون دلار برای تامین هزینه های راه اندازی خط پنجم؛
 - پیش خرید محصولات خط پنجم و تامین خوراک ۱۷ سال برای ایران؛
 - دریافت تخفیف ۲ دلار در هر نیم کیلوگرم بابت پیش خرید؛
 - تقبل هزینه راه اندازی خط پنجم در قبال ۲۰٪ سهام شرکت.

□ بخشش ۹ میلیون دلار بابت ماموریت و دریافت تنها ۵۰۰۰ دلار قرارداد **cost plus** با سازمان انرژی به میزان ۴.۵ درصد هزینه تامین سوخت و تاثیر نامه انصراف بر پرونده دکتر نیازمند پس از انقلاب.

۹. فعالیت های تکنوکراتیک خارجی

□ کمک به رفع مشکلات کارخانه ولوو

گرفتن نشان شوالیه از پادشاه سوئد

▪ تغییر فرآیند تولید از روش تولید انبوه

آمریکایی به Bench production با تخصیص

یک میز کار متحرک به استاد کار و کارگرانش و

تحويل یک خودروی کامل به عنوان خروجی؛

▪ ایجاد حس مطلوب در کارگران به دلیل

مشخص بودن خروجی؛

▪ امکان ایجاد مقایسه و رقابت میان کارگران.

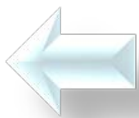
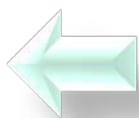
۱۰. نکات کتاب برای امروز ما

□ لازمه توسعه صنعتی

۱. توسعه بخش کشاورزی پیش نیاز توسعه صنعتی

۲. وجود هماهنگی میان بخشهای تولید، تجارت و گمرکات

۳. وجود تعاملات علمی و همکاری های مشترک با برندهای برتر

❖ تفکیک وزارت صنعت، معدن و تجارت مغایر با الزامات صنعتی شدن

❖ تدوین برنامه سیاست صنعتی با لحاظ آمایش صنعتی و در تناسب با برنامه های توسعه معدنی، کشاورزی و فناوری

❖ تقدم اقتصاد بر سیاست

❖ ضرورت هم پیوندی با زنجیره های ارزش جهانی و منطقه ای

با سپاس از حسن توجه شما
